

Johann Tarnow

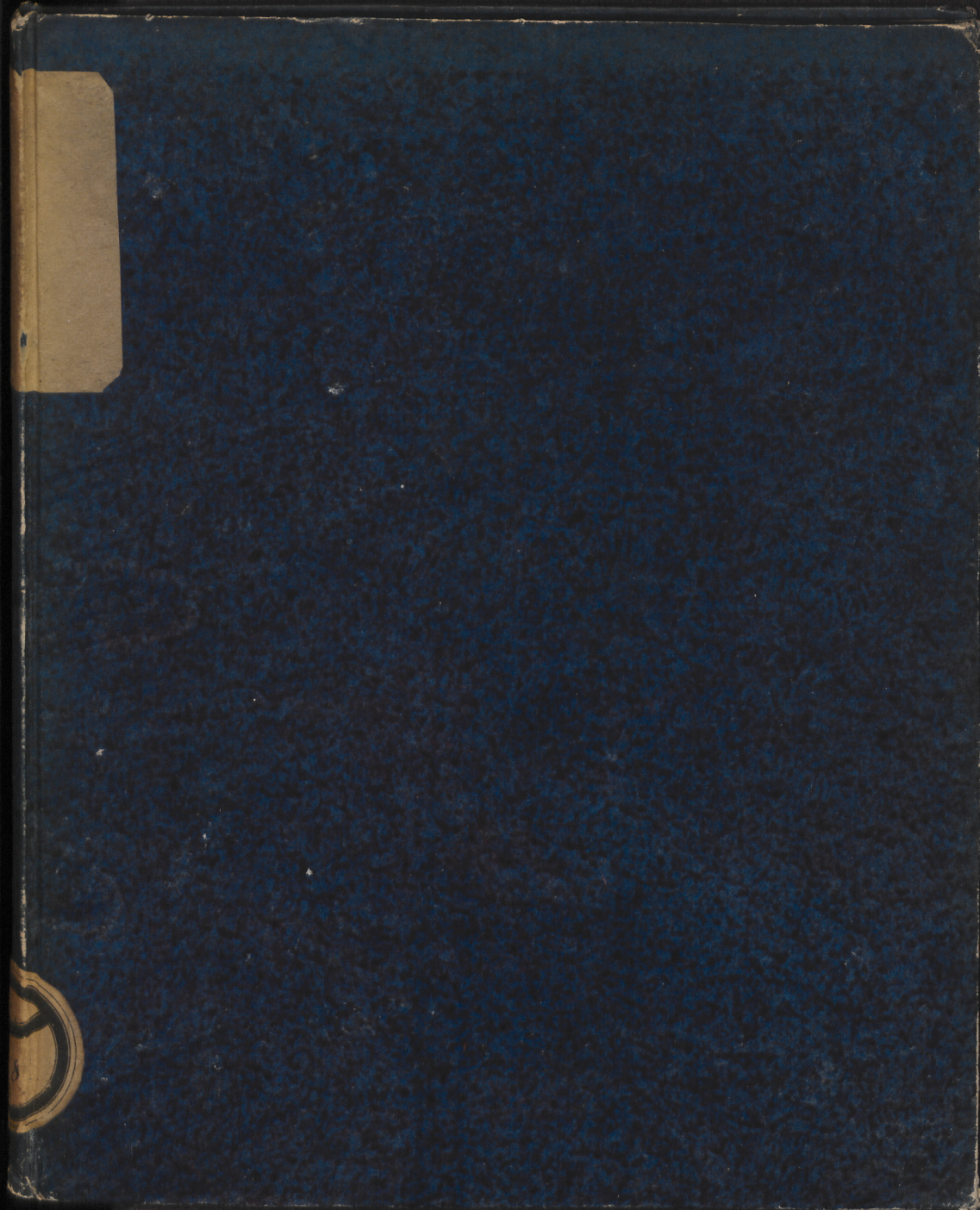
Quaestionum Et Quae Foedera Cum Diversae Religionis Hominibus, & praecipue a Lutheranis cum Calvinianis salva iniri possit conscientia

Editio Secunda, Rostochii: Rostochii: Wilde: Kilius, 1656

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729956687>

Druck Freier Zugang

F.g - 1628.

QVÆSTIONUM
ET QUÆ
FOEDERA
CUM DIVERSÆ

RELIGIONIS HOMINIBUS,

Et præcipuè
à

Lutheranis cum Calvinianis

salvâ iniri possit conscientiâ:

breviter & dilucidè

Ex Scriptura Sacra, rationibusque

inde deductis decisa,

Argumenta verò contraria modestè refutata

à

IOHANNE TARNOVIO,

S. S. Theologiæ in Academia Rostochiensi
Professore.

Esaiæ 8. vers. 12.

Omnia, quæ loquitur populus iste,

CONFEDERATIO EST.

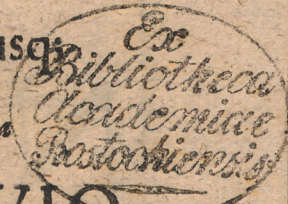
EDITIO SECUNDA.

ROSTOCHII.

Prostat apud Joachimum Wilden/ bibliopolam Rostoch.

Typis Hæredum Nicolai Kili, Acad. Typ. Anno 1656.

F. g. - 1628.

NOBILITATE GENERIS, SPLENDORE
Virtutis, Prudentiæq; Politicae laude præcellenti
VIRO,
DN. HENRICO Lebitzow/
Domino hæreditario in Lunaw/Capitano in
Eldena & Neustadt/

Domino Patrono & Mœcenati meo
omni observantiæ cultu plurimum
honorando.

Nobilissimè Dn. Patrone, Quâ occasione hæc,
quæ offero, de Fœderibus conscripserim, quorû
consilio eadem Tuæ Nobilitati inscripserim, ut ex-
ponam prius quàm exhibeam, necessarium arbitror. Occa-
sionem mihi dederunt auditores mei, qui, quòd diversas
sententias de hæc controversiâ circa fœdera non ita pridem
in nostris vicinisq; Ecclesiis acriter agitatâ, esse non ignora-
rent, me cum in Obadiâ explicanda aliqua huc pertinentia
attigissem, rogarunt, ut ipsum hoc argumentum
ex proposito sumerem explicandum: quorum desi-
derio dum satisfacere pro virum mearum tenui-
tate sum annexus, ad duo spectavi potissimum: eo-
rum

P R A E F A T I O.

rum prius est, ut, quia nemo facile aliorum de se-
deribus incundis arcana scrutari potest consilia, ratio-
nem monstrarem illam, quâ in se quisq; descendens
E fœdera sua ad normam verbi divini rectè exa-
minare E, licite ea an illicita sint, dijudicare
ipse posset facilimè: posterius, ut, quia hîc de nobis,
qui Lutherani dicimur, E iis, qui Calviniani ap-
pellantur, disceptatur præcipuè, ex Calvinianis ipsis
Majorem, quatenus scripturam sequuntur præ-
viam, ex nostris Theologis Minorem deducere-
m in hoc syllogismo meo principali: Nulla fœdera Ec-
clesiastica aut mixta sunt cum iis, qui diversam co-
lunt religionem, ineunda. Calviniani habent diver-
sam à nostrâ religionem. Præmonere id ipsum hoc loco
visum est, ne quis in meâ ignominia (quam excitatione
crebrâ Calvinianorum calumniator inurere poterat
notam) sibi laudem eat quæsitum, cum nos nesciat
illud, quod nulla sit probatio propriâ adversarii
confessione firmior, quam ego hîc propono candidè. Si
quis tamen hoc meum reprehenderit factum, illi dictum
velim, quod de Severo Imperatore historia testatur; qui
ἰμμελής ἦ πρακτικῶν, ἀμελής ἦ περὶ αὐτῆς θεωρητικῶν,
neque mihi, qui semper placere me studui bonis, un-
quam sedit, multum laborare, ut me probem malis E
nimis ingeniosis quibusdam Zoilis ac sciolis. Causa ho-

P RÆ F A T I O .

cum meditandoꝝ & scribendoꝝ qua fuerit habes:
 cur scripta & bibliopola potissimum rogatu edita, ad te,
 Nobilissime & Amplissime Vir, mittere visum fuerit,
 paucis accipe. Ad hanc rem animavit me insignis tua
 humanitas, & verè nobilis, literatis quàm plurimis ha-
 Etenus abundè declarata, benevolentia, & mihi etiam
 olim in hâc nostrâ Academia perspecta, & postea à mul-
 tis deprædicata: Unde ego nunc quoq; in eam spem ere-
 Etus sum, nec ejus mihi clausum iri fores, qua antea patu-
 erunt pluribus. Illas nunc pulso, dum hoc quale quale
 me in N. T. affectus intemerati monumentum extare
 cupio, idq; ut fronte serenâ N. T. suscipias eam oro atq;
 obsecro: cui me meaq; commendatissima esse cupio, eamq;
 plurimum salvere & felicissimè valere jubeo, Rostockii a.
 d. XI. Cal. VIIbris clo lc CXVII.

T. N. observantissimus

JOHANNES TARNOVIUS.

Qvo

Veniam Propheta noster Obadia
 vers. 7. confœderatorum, quibus confide-
 bant Edomæi, notat perfidiam; atq; aliàs
 cum apud Prophetas olim, tum apud nos ho-
 diè crebra fiat fœderum mentio, & quæstio
 factis sit intricata ac difficilis, de quibus, cum
 quibus, quibusq; conditionibus ea sint faciendâ, visum est hâc
 præsentî occasione de illis Theologicè agere, & de pacifi-
 cationibus pacificè, sine contentione ac cuiusquam injuriâ,
 veletiam præjudicio, modò ne quis contra diserta veniat
 scripturæ testimonia, cujus, Deo duce, sequemur prælucen-
 tem faculam.

Atq; ut à Nomine ducamus exordium, dicitur fœdus
 apud Hebræos פְּקֻדָּה quæ vox in genere notat quamlibet
 dispositionem voluntatis, consilii aut permissionis Gen. 6.
 18. c. 9. 9. Levit. 24. 8. Num. 19. c. 25. 12. Job. 31. 1. Quomodo &
 Latino vocabulo usam videmus principem poëtarum
 Virgilium 1. Geor. v. 60. 1. Aen. v. 66. & Lucret. l. 5. & l. 2. Un-
 de facilè conciliabis hæc duo loca Exod. 24. 8. Hebr. 9. 20.
 Ubi (quemadmodum aliàs crebrò in Vet. Testamenti ver-
 sione Græca) vertitur Αλεθην, nempe quia κατ' ἐξοχὴν vel de
 voluntate vel dispositione bonorum, quæ Testamentum
 vulgò dicitur; vel de eo pacto præcipuè usurpatur in Bibliis,
 quod contrahitur publicè de servandâ pace, tam de non of-
 fendendo, quàm defendendo, ut ita apud Græcos inter-
 pretes sacros Αλεθην idem sæpè sit, quod σωθην, quomo-
 do

Occasio
 hujus tra-
 ctatus.

Nominis
 ὁμωνυ-
 μία,
 Accipitur
 pro Αλε-
 θην.

& σω-
 θην.

do Aquilam & Symmachum vertisse Heb. vocem author est Drufius centuria 2. miscellaneorum c. 35. ex commentario Hieronymi in c. 2. Malach. c. 11. Jer. c. 3. epistolæ ad Galat.

In hac posteriori significatione & maximè usitatâ quidam vocem בריהו derivant à Radicè ברי purificavit, elegit, propterea quod ii, quibuscum iniri debent foedera, longè priùs sint deligendi: quam diligendi. Et quidem ii tantum, qui puris ad Deum elevatis manibus liquido jurare, queant. Quidam verò rectius à בריהו quod inter alia etiam comedere seu cibum capere, & per metalepsin mactare notat, eò quòd in foedere sanciendo cæderentur & quandoq; etiam ederentur victimæ: Ac in specie quidem apud gentem Rom. porca, quomodo quidam à feriendo: nonnulli, à foedo, puta animali, cæsâ videlicet porcâ, foedus dictum esse volunt, citantes illud Virg. 8. En. v. 641. & cæsâ jungebant foedera porcâ, quem ritum elegantissimè descriptum, reliquit Livius l. 1. quem vide Cicer. l. 2. de Inv. Et Sextus Pompejus Festus: Foedus, inquit appellatum ab eo, vel quòd in eo interponatur fides: vel ab eo, quod in eo paciscendo hostia necaretur. Cujus rei vestigia extant etiam in sacris Gen. 15. 9. 10. Jer. 34. 18. 19. Unde hæc licet colligere, quòd homines foedera sancientes soliti sint carnes mactatorum animalium dissecare, atq; inter segmenta illa transire, eoq; transitu significare, se ita merito laceratum aut dissectum iri, si fidem datam frangant. Et quia in talibus foederibus mutæ fiunt promissiones, & tales, quæ merito debeant esse firmæ ac ratæ, pacta q; non ullo dissolvenda, die satis convenienter quandoq; (præsertim si sint arcana.) Ligas Barbarè, & nostro vernaculo sermone *Verbundnis* vocamus, qua de re diximus in Amos 7. 10.

Ez

Ετυμολογία
αποφρασσισ.
αποφρασσισ.

vera.

Foedus unde
dicatur

Ritus ejus.

Ex his jam constare arbitror, quod in praesenti quaestione ferme synonyma sint haec vocabula. foedus; Liga, Unio, copulatio, adjunctio, communitas, aggregatio, societas, amicitia, & quandoq; fraternitas, & in Graeca Lingua Φιλία, συμμαχία, ἀδελφότης: Ac porro confederati, amici, fratres, socii: Graece πρῶτοι, φίλοι, ἀδελφοὶ σύμμαχοι. licet alias ex naturâ suâ, & nonnunquam etiam in hac materiâ distinguantur 1. Maccab. 8. 1. 12. 17. c. 10. 15. c. 11. 30. c. 12. v. 6. 7. c. 14. 20. Ubi obiter illud notandum venit, quod qui foedus cum aliquo ferunt, confidunt jam ei quasi amico, ac proinde, quod ad hunc spectat, securi sunt ac sine metu, quomodo Epicurei se foedus cum morte percussisse jactant Esa 28. 15.

Est vero *Foedus* propriè sic dictum *obligatio inter quosdam mutua, quae & verbis & signis testantur se ad aliquam praestanda astringi.* Quidam ita definiunt. Foedus est pactio Rerum publicarum, suis magistratibus & jurisdictionibus, distinctarum solemniter facta certisq; conditionibus confirmata. Chyt. in cap. 5. Deut. Foedus est promissio mutuae fidei, benevolentiae ac societatis arctissimae, quâ alter alteri ad mutua auxilia defensionem & alia officia certis conditionibus praestanda obligatur. Et quoniam ipsa natura dicitur, licere hoc in multis, intelligimus sanè non omne foedus in se esse illicitum, siquidem sine foederibus pax & commercia mutua haud possunt consistere. Sancti ea & in ter se, & cum profanis rectè sanxisse leguntur, & DEUM foedifragos graviter punivisse testantur historiae, quos acriter perstringit Apostolus Rom. 1. 31. 2. Tim. 3. 3. Quia verò saepius foedera cum profanis inita reprehenduntur in literis sacris, *Quaestio oritur: Quenam foedera sint licita. Quenam*

Synonyma

Confederati securi.

Definitio.

1.
2.

Quaedam foedera sunt licita.

nam

nam illicitæ? Quæ ut tanto rectius ex iisdem possit decidi, distinctiones nonnullæ erunt præmittendæ.

I. Petitur ab iis, qui contrahunt, seu à Personis. Hæ enim vel non sunt in Ecclesiâ, ut gentes ac profani homines, veri Dei planè ignari, iique aut simpliciter infideles *ut' è xlv sic dicti*, aut etiam in veram religionem blasphemii: vel sunt in Ecclesiâ, iique vel orthodoxi, vel heterodoxi, ut sectarii, hæretici, ac quodammodo Schismatici, qui tamen non sunt de Ecclesiâ, sive non sunt vera ac viva ejus, propriè sic dicta, membra.

II. Desumitur ab objectis seu rebus, de quibus initur contractus. Illarum respectu foedera sunt in triplici differentia. Vel enim concernunt religionem solam, & dicuntur Ecclesiastica: Vel pacem publicam externam respiciunt, quò referimus omnia pacta, quæ ad necessitatem usumq; incolarum & peregrinantium in mercibus importandis exportandisq; spectant, quæq; sunt de vitandis injuriis, & suis unicuiq; terrâ mariq; servandis finibus, de securitate possessionem, contractuum, navigationum, itinerum, &c. Et deniq; huc pertinent omnes illi contractus publici, qui sunt de rebus merè politicis, eo fine instituti, ut pax civilis & civium bona externa seu fortunæ facta testaq; conserventur, & propterea vocantur foedera merè Politica. Ab aliis vocantur foedera pacificationis, pactiones de non offendendo seu non lædendo, ut jure gentium populo uni apud alterum externum uti liceat, in regione peregrinari, diverti, commorari, mercimonia exercere, in flumine navigare &c. sine periculo & salvo conductu. Vel tandem partim religionem, partim res Politicas simul respiciunt earumq; assertionem libertatem concernunt. Unde à quibusdam appellantur Mixta.

Ex

Distinctio
foederum.

1. à personis.

2. ab objectis.

Ecclesiastica,
Politica.

Mixta.

DE FOEDERIBUS.

Ex Petro Martyre in c. 15. l. 1. Reg. Zepperus in tractatu de Legibus Forens. Moſaicis l. 4. c. 6. ita diſtinguit foedera. Quod quædam habeant communes expeditiones & auxilia mutua cum idololâtris & impiis, quæ ſunt illicita, ſiquidem ibi ſemper aliquid mali affricatur populo Dei, & qui fidem Deo non ſervant, quomodo ſervabunt nobis? Quædam verò ſint de finibus, commerciis &c. ut vicini pacificè inter ſe agant, ubi pax ſervanda eſt cum omnibus, quantum in nobis Rom. 12. 18. Quibus conſentit *Paræus Comm. in Gen. c. 14.* Illicita, inquit, ſunt foedera, quæ ſunt de ſocietate religionis, licita, quæ de rebus civilibus cum infidelibus ſunt contracta. Sed quod idem ibidem putat, neceſſitatem poſſe accidere piis tantam, ut etiam illa priora poſſunt contrahi cum infidelibus, nescio, an ſibi ſatis conſtet. Siquidem per ſe illicitum aut malum, quod eſt, nullo pacto aut reſpectu licitum aut bonum eſſe, vel fieri poteſt. Num autem infidelium auxilia in ſummo neceſſitatis caſu ſint ex mediis legitimis & à Deo conſeſſis, infra, cum Deo, ex ejus verbo diſpiciemus.

Rurſum hæc omnia iniri ſolent duplicem potiffimum ob finem, ut videlicet vel nos conjunctis confœderatorum noſtrorum viribus bellum noſtris inferamas hoſtibus, quod dicitur bellum offenſivum. Vel quando ab hoſtibus contra nos bellum movetur, ut advocatis *συνμάχοις* illam vim injuſtam à nobis depellamus, quod bellum deſenſivum nominari conſuevit.

Diverſum ab his eſt foedus quoddam Deditioſis vel ſubactionis, quod initur, quando inferiores in bello ſuperioribus & victoribus ſe ſuâq; certis conditionibus dedunt, ut in vivis ſaltem conſerventur. Et hæc omnia Chriſtianos etiam concernunt, ſaltem ab alterâ parte.

B

Nam

9

Alia diſ-
ſinatio.

3. Rationis
finis.

Offenſiva.

Deſenſiva.

Deditioſis

Fœdera
Plane im-
piorum.

Nam quid ad nos, qualia inter se feriant fœdera, qui sunt planè extra Ecclesiam. 1. Cor. 5. 12. Quin enim hæc, qualiacunq; tandem sint, impia sint & per accidens peccata, dubium esse haud potest Rom. 14. 23. siquidem causa proxima efficiens seu contrahentes sunt homines impii. Objectum circa quod versantur, & de quo fiunt, sunt non rarò res illicitæ, ut latrocinia & oppressiones aliorum. Forma, quæ dat esse rei, seu modus contrahendi, est planè idololatricus, quippè qui constat invocatione falforum Deorum: & deniq; Finis est malus plerumq; ut opprimant alios immerentes. & præcipuè Christianos.

Externa
bonitatis
vel mali-
tiae in acti-
onibus.

Sic namq; de fœderibus facile quis judicare poterit; Bonæ sint, an malæ; si illa quatuor satis rectè perpenderit, unde omnis actionis voluntariæ bonitas vel malitia, videlicet (1.) ex suo principio (2.) Objecto (3.) Fine (4.) ac circumstantiis estimari potest.

ex F. Junio

Quod ut melius intelligatur, & nobis deinceps in questionibus specialibus tanto expeditior sit responsio, paulò accuratius hîc cum ex aliis, tum potissimum Francisco Junio id ipsum explicandum putamus.

Principium est unde oritur actio: Objectum, circa quod versatur: Finis ad quem refertur & tendit: Circumstantiæ, quæ adhærent velut inseparabilia adjuncta actioni jam expeditæ, & hic modum præcipuè constituunt.

Principi-
um triplex
Deus.

Principium est triplex analogicè acceptum: Universale rerum omnium Deus, qui, ut ait Bernhardus, sedet ut æquitas, dominatur ut majestas, regit ut principium, tuetur ut ut salus, ex quo, per quem & in quem omnia Rom. 11. 36. Hujus sapientia infinita pertingit à fine uno ad alterum fortiter, & disponit omnia utiliter Sap. 8. 1. Verùm hoc principium

pium ita administrat omnia, sicut scribit August. l. 7. de Civit. Dei c. 30. quæ creavit, ut etiam ipsa proprios exercere & agere motus sinat, & proinde porro Commune principium est NATURA, Dei velut instrumentum à condito mundo. Particulare deniq; principium actionis humanæ quæ humanæ, est VOLUNTAS INTELLECTIVA.

natura,

voluntas
intellecti-
va.

Bonitas est
à Deo.

Et natura,
quæ tali
malitia,
quæ cor-
rupta.

Distin-
guuntur
objecta.

Malitia
ex proxi-
mo prin-
cipio.

Jam autem quando in actione hæc TRIA simul concurrunt, agente unoquoq; quod suum. Quid boni, Quid mali in actione sit diligenter distinguendum est; Et unde hoc, unde illud, etiam atq; etiam videndum. Nam quia à Deo est actio secundum genus, quatenus is largitur vires & motum Act. 17. 28. est bona: quia à Naturâ, quæ naturâ, verbi gratiâ actio planè naturalis &c. etiam bona, quia in his ea per lapsum non est corrupta. Quando autem à naturâ est actio, quatenus per peccatum corrupta v. g. in voluntariis & præcipuè in spiritualibus, est mala ac vitiosa, quia ex vitio profluit principio. Quemadmodum etiam de voluntate humanâ statuendum est, quòd quatenus ea habet aliquas libertatis. in prima creatione inditæ, in naturalibus superstites reliquias, eatenus in philosophiâ rebusq; politicis aliquid boni potest præstare. Quatenus verò in spiritualibus à Deo est averfa, per se nihil boni agit, sed tantum ut putris arbor malos edit fructus, & per se non nisi peccat, donec per Christum liberetur. & per Spiritum S. regatur. Jam verò quemadmodum in catenâ non alius quàm proximus annulus in vitio ac culpa est, quod catena frangitur: ita in malis actionibus malitia non ex universali, sed proximo principio oritur, illiq; adscribenda est in solidum. Et tantum de principio, de cujus naturâ, qui plura cognoscere, volet, consulat Metaphysicos Christianos in tract. de causâ

primâ & secundâ, deq; illius concursu. Nunc paucis etiam de Objecto & Fine pro instituti nostri ratione.

Objectum

Objectum hic vel est commune omnibus, vel unicuiq; pro ratione vocationis suæ proprium. Et circa hoc qui debito modo versatur, justum & ordinatum hoc est: contra, si ad aliud evagatur, injustum & inordinatum ei fit 1. Petr. 4.15,

Finis.

Finis, cujus gratiâ actio suscipitur; Isq; est vel primarius vel secundarius: Communis vel proprius, quâ de realibi prolixius. Nobis notasse sufficit, quòd cum actiones nostræ ad suum objectum finemque suum ordinatè feruntur, censentur bonæ: Quando ad objectam finemq; alienum, inordinatè feruntur, damnantur ut malæ. Objecto & Fini actionum adhærent *circumstantia*, in quibus *modus* actionis, faciliè principatum tenet. Illarum superventu ipsa actionum species aut nova & singularis quandoq; constituitur quando videlicet *circumstantia* propriè & per se pertinet, ad specialem quandam rationem ordinis illius, ex quo actiones nostræ dicuntur bonæ vel malæ; aut saltem magis minusq; recipit.

Actiones bonæ.

Concludimus ergò, quod omnes actiones, si à principio bono ad objectum finemq; suum per media convenientia feruntur modo ordinato, justæ meritò censeantur ac bonæ; Sin verò ab eo ordine discedant, vitiosæ habeantur ac malæ, si vel unicus boni adsit defectus, cum tamen ad bonam actionem requirantur omnes boni illius ordinis conditiones.

Exemplū

Verùm, ut rem exemplo uno atq; altero explicemus, operæ videtur esse pretium. Atq; haud scio, an ullum possit dari ex scripturâ hujus rei evidentius *αὐθαινεμα*, quam tentationis, quæ à Deo & à Diabolo oritur; ut à diversis principiis

Tentatio.

est à Deo

et diabolo.

respectu
ejus, bonohujus ma-
la.2. Cruci-
fixio Chri-
sti.

cupiis sineq; diverso, sic etiam diversimodè. Deum enim tentare fatentur omnes sancti, quando quotidie, ne ab eo in tentationem inducantur, petunt, & tentatorum à Deo exemplis abundat scriptura. Abrahæ Gen. 22. 1. Israelitarum Exod. 15. 25. & 16. 4. Deut. 13. 3. Jud. 3. &c Diabolum, verò esse tentatorem hominum, vel nomen ei hinc *κατ' ἐξ ὄψιν* tributum Matth. 4. 3. 1. Thess. 3. 5. indicat. Jam autem illa actio, quatenus est à Deo ter Opti. max. est optima, quia hic tantum potest velle bonum, & nihil agit nisi bonum. Principium igitur hactenus est bonum. Objectum etiam tentat, quod suum, nempe cor creaturæ suæ, quod est in manu & potestate ejus Jer. 18. 6. Fine etiam tentat bono, nempe ut nos nostras vires cognoscere faciat, fidemq; nostram probet. Deniq; nullis loci, temporis aut modi circumstantiis subjectus est. Contrà vero in diabolo tentante se res habet. Nam principium in eo est malum, siquidem à concreatâ deservit bonitate Joh. 8. 44. sive tentet per se & immediatè, ut Evam Genes. 3. 1. Christum Matth. 4. 2. sive per alium & mediatè, ut Adamum per Evam Genes. 3. 6. Achabum per Prophetas 1-Reg. 22. 22. Deinde objectum tentat alienum, tam Ecclesiæ caput, quàm corpus totum, aut singula hujus membra. Fine tentat quoq; (ut ita loquar) malo, ut à bono seu promissione & omni verbo DEI abducatur, & ad malum deducatur. Unde liquidò constat, quòd Deus justè benè, Diabolus injustè & malè tentet: sicut nonnulli Theologi cum alibi, tum in sextâ orationis Dominicæ petitione latius explicarunt.

Aliud exemplum in crucifixione Filii Dei extat, quæ & à Deo Patre, & ex instinctu diaboli à Pharisæis ac reliquis Judæis odio Christum prosequentibus procurata est: quæ

B 3

licet

licet sit una actio, tamen ut à diversis profecta est autoribus, ita etiam principio, objecto, fine & circumstantiis differt. Nam Deus ex amore generis humani Joh. 3. 16. filium se offerentem Pl. 40. 9. 1. Tim. 8. 6. ob salutem generis humani Rom. 4. 25. Joh. 11. 50. tradidit in mortem, Rom. 8. 32. tempore à se constituto Gal. 4. 4. Diabolus verò & Pharisei eandem crucifixionem Christi voluerunt & expederunt ex odio in Christum Gen. 3. 15. Matth. 27. 18. hominem innocentem Matth. 27. 19. & omnibus beneficientem Act. 10. 38. occidendum curarunt Act. 3. 15. eo fine, ut planè periret. Et quidem hoc sceleratum suum factum urserunt in die parasceves, in ipsâ urbe sanctâ Hierosolymâ.

Sic. (ut à thesi tandem deveniam ad hypothesein,) etiam in aliis pluribus factis, ex his quatuor optimè potest fieri iudicium, præsertim si S. Literarum ductum, in quibus Deus recti omnis normam nobis præscripsit & æqui sequamur. Quando ergò jam queritur de aliquo Fœdere (quod certe etiam ad voluntarias spectat actiones, siquidem ex libero hominum proficiscitur arbitrio, neq; semper eodem modo) primò omnium ad hæc erit respiciendum, ita ut ad scripturæ lydiū lapidem examinentur & probentur singula. Cùm enim ex diffidentiâ advocatur brachium seculare, cùm de iis etiam aliquid conceditur, in quibus nobis nihil est juris, cùm ita Dei gloria obscuratur, cùm eo tempore, quando omnes facile animadvertunt, non aliâ de causâ, quàm nostri commodi temporarii quo jure, quâq; injuriâ, promovendi gratia id sanciri, quis adeò est ab omni pietate averfus, ut non intelligat, fœdus hoc esse illicitum, illa enim temporis circumstantia præbet scandalum, maliq; præ se fert speciem, imò probat; siquidem

testa-

est à Deo.

Et Diabo-
lo ac Pha-
riseis.

Fœdus.

illicitum.

DE FOEDERIBUS,

testatur, quod in malis à Deo deficiamus ad illorum auxilium, ad quos rebus salvis salvâ pietate confugere non poteramus, nec nisi hæc urgeret angustia, volebamus. Licet quidem commodi sui gratia foedus inire, sed ita, ne imminuatur Dei gloria, quod fit, quando, cum ad Deum & licita media confugiendum fuerat, ad impios & media illegitima confugimus, id quod alios latere non facile potest, quorum scientia rem quidem malam non facit, sed talem esse probat, si certis nitatur fundamentis, qualia hic non defunt in scripturâ, quæ licita tantum concedit & legitima media. Inter quæ si quis impiorum numerat auxilium & opem, sciat se petere principium. Contra verò, cum juxta Dei præceptum, servandæ pacis ergò, de rebus licitis, & in verbo Dei concessis, ad Dei honorem, eo tempore præfertim, quo nos aliorum ope non valdè indigemus, &c. initur foedus, quis non hoc esse licitum credat?

Quæ omnia, quia satis nervosè Polanus in syntagmate Theologic. cap. 1. l. 10. pertractat, placet ejus verba huc transcribere. Distinguuntur, inquit, foedera ex causis efficientibus, finibus & effectis quæ foedera ex diffidentiâ, vel avaritiâ, vel ad placendum infidelibus, vel ad perturbandam pacem publicam contrahuntur: Item, quæcunq; occasiones præbere possunt aut corrumpendi puri cultus Dei, aut corruptelas serpentes augendi, ea profectò illicita sunt, divinitus prohibita & infelicia. At si qua foedera ineuntur vel ad mutuam defensionem hostis communis (puta, ubi nos conjunctio vocatio) vel de non lædendo &c. & in summâ, quæ veram religionem ac pietatem erga Deum non lædunt, sunt licita. Ubi tamen etiam atq; etiam cavendum est, ne cum hostibus ac persecutoribus Ecclesiæ Dei sese foedere con-

191

Commodi
nostri gratia
inire,
contra Dei
gloriam.

licitum.

Polani
verba, de
foedere il-
licito.

licito.

I
2
7
y
F
d
R

jungant pii, quia neq; illis bonâ conscientîâ possunt præbere auxilium. neq; ab his exspectare. imò cum improbis & infidelibus promiscua conversatio non est licita, nisi ideò instituta, ut crucifaciamus illos, aut cum vocatio nostrâ requirit. ut quando Christus cum peccatoribus edit. Luc. 15. v. 1. quando conjunx cum infideli habitat 1. Cor. 7. 13. Hactenus Polani verba & sententia paulum contracta.

Sed ne quis hæc nimis generalia esse dicat, age ad quæstionem maximè hic controversam accedamus. Quæ est *An liceat spontè & voluntate nostrâ fœdera patrociniî cum profano populo, vel cum diversæ religionis hominibus contrahere? In specie verò nunc maximè controvertitur: An vi aliquâ majore, à Pontificiis vel aliis nostris hostibus injustè nos invadentibus, ingruente, cum Calvinianis liceat nobis, qui Lutherani vulgò dicimur, de novo fœdus defensivum inire?* Hic enim est status controversiæ, qui ut tantò observetur rectius, & quædam vocabula sunt explicanda accuratius, & quæstiones alienæ removendæ.

Status
Contro-
versæ.

Loquimur
de fœderi-
bus sponte
initis.

Dico igitur I. *sponte & voluntate nostra*, ut removeam cum illa fœdera, que per vim ab hoste profano nobis superiore extorquentur: tum ea, quæ olim à nostris majoribus sunt ita inita, ut etiam nos ipsorum concernant posteros. modò sint fœdera politica, quæ salvâ conscientîâ, scriptura duce, tolerari possunt, ut infra declaratur.

socialibus

II. *Fœdus patrociniî* voco, quando quis auxilii impetrandi gratiâ à potentiore, in ejus clientelam se recipit: atq; ita fœdus hoc distinguitur à quovis alio, quod ad pacem civilem tantum conservandam inter vicinos initum est: seu, si mavis. Fœdera *defensiva ac socialia* intelligo, contracta cum improbis, aut iis, qui non sunt nostræ religioni ad-
dicti,

dicti, non pacificatorio: quorum hæc licita mandataque illa, illicita ac prohibita.

III. Profanum illum nomino *populum* qui planè veri DEI est ignarus, quales sunt Turcæ, Tartari & similes. *Diversa* verò religionis homines appello, qui verbum Dei quidem & sacramenta habent, sed suo vitio non pura, quando illius verum corrumpunt sensum, horum verò legitimum per omnia non retinent usum.

17.
cum profanis, vel diverse religionis hominibus.

IV. Quod vel præcipuè hic observandum venit, non queritur: Num sint illa foedera nefariè rumpenda, quæ *καταχρηστικῶς* à quibusdam ita nuncupantur: sunt autem vera jus & potestas, quæ magistratus in nos ex ordinatione divina habet. In his enim, quia non tam nostrum valet arbitrium, quàm Dei ita ordinantis voluntas ac vocatio, quâ Deus nos huic subjecit imperio, neq; nostræ religionis sinceritas, neq; illius, quam magistratus colit, falsitas illam civilem societatem tollit, ut habet illud vulgatum apud Theologos axioma: Evangelium civiles ordinationes honestas non tollit. Et hucrefero transactionem Passavicam, quæ est certa imperatoris Romani constitutio, & proinde à subditis toleranda, imò omnino observanda, Sed potius hoc in quæstionem venit. Num liceat hominibus liberis se, quodammodo, certis admissis conditionibus, subicere illis, quibus hæctenus à Deo subiecti non fuerunt, tantùm ut hoc pacto novorum sociorum ac patronorum auxilio impendens evitent vel repellant periculum, etiam cum periculatione religionis sinceræ, quando illis in Republ. suam exercendi religionem potestatem faciunt, ac libertatem concedunt.

non, quibus sumus subiecti,

sed quibus non sumus subiecti.

De singu-
lis non
quæritur
hic prima
rio.

Licet con-
trahere
foedera
pacifica-
toria,
sancti
cum pro-
fanis
possunt
vivere.

Jus com-
mercii.

Charitas
profanis
debetur.

Dextra
humani-
tatis.
fraterni-
tatis.

V. Tenendum, de *populo* hic agi, non de hominibus pri-
vatis: de communione aliquâ quæri, non de singulis. Quan-
quam etiam hîc satis disertæ de vitando malorum confor-
tio, quantum fieri potest, extant prohibitiones.

A scopo igitur abludunt hæc omnia: 1. Quod multi
pii contraxerint foedera cum impiis. Sunt enim foedera
pacificationis, non defensiva.

2. Quod multi sancti coacti sunt inter diversæ religio-
nis homines vivere. Fuit enim hæc eorum vocatio à Deo
profecta, cui meritò obedire debuerunt.

3. Quod jus commercii licitum sit. Hoc enim non est
inire societatem ad defensionem, aut Foedus Ecclesiasticum
contrahere.

4. Quod humanitas & charitas etiam ad profanos se ex-
tendere debeat. Certis enim limitibus in scripturâ deter-
minatum est, quo usq; hic sit progrediendum, & ubi subsi-
stendum. Breviter, in civilibus, *humanitatis dexter as* profanis
quoq; & diversæ religionis hominibus porrigere non tan-
tùm possumus, sed lege divinâ tenemur, quin etiam ab il-
lis vicissim, easdem accipere licet: sed in rebus Ecclesiasti-
cis, & quodam religionis articulo *fraternitatis dextra* meritò
à veris Christianis negatur illis, qui non sunt veræ suæ fi-
dei consortes, sicut factum olim legimus à Luthero b.m. &
in Colloquio Mompelg. à nostræ partis collocutoribus,
quâ de re vide pluribus differentem *D. Meisner p. 1. Philos. sob.*
sect. 2. c. 3. (mibi) p. 549. 547. Et quid multis? Deum supra omnia
diligere jubet S. pagina, quod quomodo præstet ille, qui
tantum ut mundi fruatur favore, veram religionem temerè
periclitari permittit, ipse viderit. Ut taceam, hæc etiam in eo
abludere à scopo quæstionis propositæ, quòd non tam in

foedere

foedere deventio, à nobis cum profanis inito, beneficium dare, quam accipere cupimus, & potius illorum nobis declarari, quam nostram illis succurrere; charitatem optamus.

5. Quod à conversatione malorum in hoc mundo abstinere prorsus nequeamus. Nam modium datur inter societatem fraternam & aversionem omnimodam.

6. Quod cum Imperatore, aliisq; diversæ religionis dynastis ac Rebus publ. foedere sint conjuncti etiam orthodoxi. Illius enim hoc jus est, quod à Deo in nos habet; In his verò etiam eatenus vocatio, quatenus à majoribus suis illas acceperunt, certis limitibus circumscriptas conjunctiones sine ullo puritatis religionis periculo, qualis est inter Saxonæ & Hassiæ duces &c.

7. Deniq; quod ad alia multa, quæ adduci solent, spectat exempla, in illis non tam quid facti, sed *quid juris*, in legis divinæ tabulis videndum putamus.

Hiscè ita præcognitis, quando quæritur de foedere mere Ecclesiastico aut mixto, Negative respondemus, his seqq. ex Scripturâ deductis nixi fundamentis.

Forum I. sumptum est *ab injusto*: siquidem Ecclesiæ veræ (cujus nomine veri Christiani intelliguntur, tanquam ejus cives) defensio soli Deo, ejus fundatori & conservatori, Christoq; unico jus regi ac capiti debetur, ab eoq; petenda & expectanda est, & si quis hunc honorem hominibus, quicumq; tandem illi sint, exhibet, quin committat gravissimam idololatriam, nulli potest esse dubium, nisi cui primi præcepti non satis cognita est sententia, in cujus explicatione, quo modo ex scripturâ hoc latius deduxerint interpretès, brevitate ergò malo apud eos videri, quam huc transferri. Et hoc est, quod alii quidam orthodoxi, qui videntur nobis hæc in
C 2
quæ

Prorsus vitare los nequimus, Jus Imperatoris.

Antiquæ conjunctiones.

Quid juris?

De foedere Ecclesiastico aut mixto negatur, I. quia Christus est protector piorum,

etiam per
media le-
gitima,

quamdiu
sunt cives
Ecclesie.

Prohi-
bentur
talia foe-
dera.

Esa 30.

quæstione contrarii, partiq; affirmativæ æquiores, cavendum esse monent, tum ne in foedere mixto conditiones fœderales religionem ipsam, ejusq; defensionem comprehendant, tum ne ulla in foedere collocetur fiducia. Ubi notandum, quod quando Christum solum Ecclesie defensorem, statuimus, media legitima & in scripturâ concessa non excludamus, sed tantum ea, quæ Christo sunt contraria, & cum eo simul haberi nequeunt, qualia sunt diaboli & impiorum auxilium, vide & expende hæc loca Matth. 6. 24. Luc. 11. 23. 2. Cor. 6. 15. Neq; est quod quis objiciat, argumentum concludere de Ecclesiâ, quâ Ecclesia, non quâ ejus cives sunt etiam homines, dico, quod semper hos oporteat esse homines pios, qui à nullo alio expectabunt auxilium, quàm à Christo, & eo, qui est ipsius membrum. Et si illegitima & à Christo prohibita adhibent media, cives Ecclesie esse desinant, id quod saltem fuerat concludendum, ubi de Ecclesiâ non agimus in abstracto.

II. *Ab illicito*: quia Deus expressè prohibuit in multis scripturæ locis, quorum nos tantum præcipua quædam, producemus, ex quibus tamen de reliquis facile poterit fieri judicium. Exod. 23. 32. Ne pangito cum iis (habitatoribus terræ Canaan infidelibus) nec cum Diis eorum fœdus v. 33. Ne habitato in terrâ tuâ; ut non inducant te ad peccandum in me. Nam serviturus esses Diis illorum, & id esset tibi in tendiculum, Cap. 34. 12. Cave tibi, ne pangas fœdus cum habitatore illius terræ, ad quam venturus es, ut non sit in laqueum in medio tui. Sic ibid. v. 15. & Deut. 7. 2. 3. Jos. 23. 12. 13: Esa. c. 30. est acerbissima & satis proluxa contra tale fœdus instituta concio: quæ, quod non tantum ad eos qui tùm vivebant, spectet, inde satis liquet, quod propheta expres-

expresso mandato vers. 8. jubetur eam inscribere tabulæ & in libro exarare, ut sit temporibus sequentibus in sempiternum & usq; in seculum.

Non igitur est, quod quis excipiat ad hasce prohibitiones 1. Hæc dicta esse tantum Israël. Licet enim illis (qui tum in V. Testamento solierant electus Dei populus, & regnum sacerdotale Exod 16.6. Deut 7. 6. cum in N. Testamento in hanc dignitatem omnes credentes sint recepti. Eph. 5. 16. Pet. 2. 9. rupto pariete intergerino Eph. 2 14.) nominatim hæc sint dicta, tamen secundum usum & accommodationem dicuntur omnibus, ut reliqua lex moralis in naturâ fundata, & ex ea quodammodo nota. Deinde, etiam de aliis gentibus quàm incolis terræ Canaan hæc lex reperitur, eiq; addita comminatio, Reg. 11. 2. & Esa 30. Deniq; quòd lex sit universalis concernens omnes, ex causa legi in locis citatis, addita, eaq; universali, liquidò constare arbitror.

Obj. I.

R. Hæc
cuntur
omnibus.

1.

2.

3.

2. Propter metum idololatriæ, ad quam Judæi erant valdè propensi, tantum prohiberi illud fœdus. Resp. 1. Si concederem hoc, tamen manet (quia & nos omnes ad eam sumus propensi,) itidem nobis illud interdici. Resp. 2. Verba sunt perspicua, quæ hæc duo inter se satis manifestè segregant. Prius, ne ullo modo ullum fœdus cum iis pangant, aut societatem ineant, neq; etiam in terrâ suâ commorari sinant; id quod nos non obligat. Posterius, ne ipsorum religionem sequantur: id quod semper obtinet & nobis exempli loco ponitur.

2. Obj.
R Ad idola
latriam
omnes
sunt pro-
penfi-

3. Habuisse Judæos peculiare promissiones, quod Deus esset futurus ipsorum defensor, ideoq; ipsi aha quærere externa non debuerunt auxilia. Resp. 1. Et nos habemus pro-

Obj.

C 3

missio-

R. habemus promissiones

Si Judæi sunt interdicitur auxilia humana.

multo magis nobis.

Exemplum Josaphati.

missiones easdem in genere, quatenus fide sumus filii Abrahæ, licet de terrâ Canaan aliquid speciale intercesserit, quod ad nos non pertinet, id quod neq; huc quadrat: siquidem quærimus, unde defensio in omnibus periculis, gravioribus sit expectanda Dei populo? Utiq; potius à Deo verò quàm alieno, ejusq; cultoribus, quantumvis florentibus in hoc mundo R. 2. inverti hoc potest quodammodo. Quia enim Judæi habebant promissionem Dei de certâ terrâ obtinendâ, si quando nulla apparerent media, quibus eam sibi servarent, ratio humana judicare poterat, licuisse tùm uti auxiliis hominum etiam à verò Dei cultu alienorum salutem ut promissionis Dei constaret veritas, & faciendâ fuisse mala, ut evenirent bona, Ramam, 3. 8. quemadmodum Sara Gen. 16. 2. aliq; sancti medius etiam non permissis promissiones Dei complendas esse falsò putarunt. Nobis verò quia nullus mundi angulus certò & semper est promissus, & terra tota est Domini undè erimus certi, licere nobis magis quàm Judæis auxilia externa advocare, ut illam, quam possidemus, retineamus terram? atq; ut cum Apostolo argumententer, ex c. ii. Rom. v. 21. Si Deus ramis naturalibus hîc non pepercit, vide ne tibi quoq; non parcat ramo insito.

Sed videamus potius in exemplo uno atq; altero, nobis quid ex usu sit 2. Chron. 16. 2. graviter reprehenditur *Josaphat Rex judæ, quo vix justus or alter vel pietate fuit vel bello major & armis*, quod regi Israël, impio Achabo, auxilium in bello tulerit. his verbis emphaticis? An improbo auxiliari, & o fores Jehovæ diligere te? At propter hæc tibi incumbit fervens ira à Jehova. Preterea graviter in ipso prælio confliatus & miraculosè à Deo servatus, tandem domum redit. Paulò post verò cum iterum societatem navalem cum

cum

cum Ahasja improbo inierat, id inde lucratur, ut tota sua privetur classe, sic vaticinante & denunciante propheta Domini. 2. Chron. 20. 35. 36. 37. Quandoquidem consociasti te cum Ahasja (is autem agebat improbissimè) disrumpit Jehova opera tua. ita contractæ sunt naves, neq; obtinuerunt vim obeundi oceanum. Amatzia rex Jehudæ neq; mercenarios milites impios sinitur in bellum educere, à viro Dei ita monente: O Rex, ne venito tecum exercitus illo. Non enim est Jehova cum Israëlitis: sed procede tu, age, confirma te ad hoc bellum 2. Chron. 25. 6. 7. 8. Sic allegoricè graviter invehitur Deus in Israelitas per Ezech. c. 16. quod toties ipsum reliquentes ad humana confugerint auxilia.

Amatzia.

populi Judaici.

Atq; ut verborum hic faciamus compendium, Osecas multis conjunctionem profanam populi Dei cum gentibus exagitat c. 2. 5. & c. 5. 11. 13. c. 7. 8. c. 8. 7. c. 11. 3. c. 12. 1. Amos c. 6. 1. & 2. Micheas c. 4. 9. & quod ad *δράσασθαι* ac genus, eadem prohibitio in N. Testamento sæpe repetitur Matth. 7. 15. c. 18. 17. Act. 19. 9. 1. Cor. 5. 6. 7. 11. 2. Cor. 6. 14. 15. 16. 17. Eph. 5. 6. 7. 11. 2. Thess. 3. 6. 14. 1. Tim. 6. 3. 5. 2. Tim. 2. 16. 17. c. 3. 13. c. 4. 15. Tit. 3. 10. 2. Petr. 3. 17. 1. Joh. 5. 21. 2. Epist. Joan. v. 0. 10. n. Jacobi 4. 4. 7. Apoc. 18. 4. In specie enim tum in initio N. Testamenti nondum talia prohiberi poterant foedera, de quibus jam quærimus: siquidem nondum ullus pius rex & dux aliusve magistratus aut Resp. potentior extabat, quæ talia foedera cum aliis contraheret.

Conjunctio cum profanis & malis interdicitur.

NB.

Quæ omnia si rectè expendamus, facilè intelligimus inane id esse quorundam effugium, legem illam, quæ in V. Testamento prohibet foedera cum impiis sancire, tantum esse ceremoniale aut forensem, quæ nos in N. Testamento nihil quicquam obliget. Licet enim aliquid ceremoniale aut forense

Lex hæc non est merè Ceremonialis aut forensis.

forense quandoq; ei sit insertum aut adjectum, pro ratione, ejus populi, loci atq; temporis, tamen ipsa lex tota statim propterea ceremonialis aut forensis non est, sed, ut in ipso decalogo suum habet fundamentum, ita etiam semper & adhuc in N. Testamento obligat ad obedientiam omnes pios, nisi eadem opera velis concludere præceptum tertium totum esse ceremoniale, quia particula de certo die, Sabbati sanctificando ad nos non pertinet, cum tamen genus semper maneat firmum ac stabile, videlicet unum in, quâlibet septimanâ diem publico cultui divino esse tribuendum. Sic etiam se res habet in hoc præcepto.

sed mora,
lis, proba-
tur 1.

2.

3.

4.

5.

6.

Annon enim est lex illa, de foederibus lata, moralis? quam 1. Prophetæ in Veteri, & Apostoli in N. Testamento toties inculcarnnt. 2. Cujus nondum ulla ex S. literis ostendi potest dispensatio. 3. Cujus tanta à Deo ipso fuit constituta poena ut multoties in uno libro Judic. Israelitæ in manum suorum hostium traditi legantur, quòd à Deo vero deficientes cum illis se conjunxissent foedere. 4. Cujus ratio est universalis. 5. Quam omnes verè pii quovis loco & tempore diligenter observarunt. Et 6. deniq; quæ natura adhuc quodammodo nota est, ut egregiæ hæc de re Ethnicorum extantes testantur sententiæ ubi instar omnium nobis esse potest dictum illud Isocratis in Archidamo: *εγὼ μάλιστα ἠγάθηναι συμμαχίαν εἶναι καὶ βεβαιώπιτον, ὅτι πᾶσι δικαία πρᾶξιαν, εἰσὸς γὰρ καὶ τῶν ἑῶν εὐνοίαν ἐπεσθαι καὶ τῶν, ἐπιτροχὴν ὡς εἶ μελλόντων περμαίεσθαι πῆς ἤδη μενεμηδύοις, cui adjice, quæ habet Æschylus in Tragoedia ἐπὶ ἀπὸ τῆς βαίς. Φῶς ἔσσωα λᾶσαντ' ὄρνιθ' ὀρέπις δικαίον ἄνδρα &c. Ex quibus legis moralis *κερτερίοις* sat firmiter licet colligere, etiam hanc ad eam spectare, quanquam nos omnes circumstantiæ omni-
bus*

bus in locis V. Testamenti additæ, non in N. Testamento viventes concernunt: quemadmodum latius alibi discrimen legis moralis, ceremonialis ac forensis solet deduci. Vide disputationem quandam *D. Polycarpi Lyseri* Lipsiæ anno 1620. de foederibus habitam. thesi 78.

Huc spectat, quod Deus amicitiam & familiaritatem (cujus species sunt foedera) cum malis inicitam, graviter reprehendit, & ut pii eam cane & angue pejus devitent, severe mandat Prov. 1. 10. c. 3. 31. c. 4. 14. 15. c. 9. 6. c. 23. 17. tùm quia est inimicitia adversus Deum, Jac. 4. 4. 1. Joh. 2. 15. tùm quia pernitiola, siquidem est causa multorum & peccatorum & calamitatum Prov. 1. 16. & c. 1. Cor. 15. 33. Unde ab ea pii sedulo sibi caverunt. & ut possent, Deum orarunt Pl. 26. Pl. 36. 1. & c. & 141. v. 4.

Familiaritas malorum prohibetur.

III. Probari idem potest ut *Inutili seu Incommodo*, siquidem talia foedera & periculosa sunt, dum durant, & tandem infelicem eventum sortiuntur ubi *D. Hutteri verba ex tract. de Foeder.* citare libet. Habent, inquit foedera religiosa multa incommoda. 1. obscuratur iis gloria Dei & laus victoriae, soli Deo debita in hostes veritatis transfertur. 2. confirmantur impii in errore. 3. offenduntur ex nostris infirmiores. 4. involvunt se Orthodoxi alieno reatu, & poenis illis, quæ veritatis hostibus à Deo sunt decretæ. 5. committunt se præsentipericulo, quod ex horum fraudulentis imminet consiliis. Cui sententiæ adjungi potest *consilium*, *missorum verbi Norinbergens* Anno 1530. datum, quod tantum abest, ut fœdus cum Calvinianis (de illis enim agunt in specie) permittant contrahi, ut ne colloquium quidem, post tot admonitiones spreteas, instituendum publicè cum iis esse, prægnantibus syadeant rationibus. Nam quod ad

Fœdera talia pernitiola.

1.

2.

3.

4.

5.

D

foedera

Exempla
mala.

1.

2.

3.

4.

5.

foedera hæc attinet, quæ ea contrahunt, non tantum ne seducantur perpetuo metuere necesse habent, sed etiam aliis iisdem peccatis ac pœnis se implicant, quibus obnoxii sunt isti impii, cum quibus jugum iniquitatis trahunt: sicut exempla testantur. I. Israëlitarum Judic. 2. 2. Salomonis regis. sapientissimi ac potentissimi. regum vicinorum affinitatibus ac foederibus impliciti, à vero Deo ad pessimam idololatricam abducti ac ab hostibus suis afflicti, imò in filio & quibusdam posteris idem peccatum luentis 1. Reg. c. 3. 10. 11. 12. A. s. contrahentis foedus cum Benhadado rege Syriae 1. Reg. 15. 19. & propterea a graviter puniti 2. Chron. 16. 7. 8. 9. Achabi, qui propterea, quod Benhadadum in vivis conservasset, ac in fraternitatem recepisset, ipsius loco futurus & anathemati devotus dicitur 1. Reg. 20. 32. 42. Quibus adde exempla, paulo ante in secunda ratione citata, & tandem mantissæ loco Maccabæorum, solo Deo nixorum, felicem in bellis successum, & contra infelicem eventum, quando se cum gentibus conjunxerunt foedera: diligenter considera Vid. 1. Macc. 1. 12. c. 8. & c. 10. c. 12. 2.

Probata

Lutheri
rejecienti
Calvinia-
nos.

IV. Ad exemplis probatis veterum & recentium, qui Deo solo confisi foedera cum impiis sancire noluerunt talia, quibus sibi defensionem quâ indigebant maxime, pararent ab hominibus, quippe qui notant, quod Domini sit majestas, potentiæ gloria & victoria 1. Chron. 29. 11. & cui hic benedixit quod ille sit benedictus in secula 1. Chron. 17. 27. quodq; Jehovæ non sit impedimentum, quin servet multis aut paucis 1. Sam. 14. 7. & quod alioqui vanitas sit auxiliatio humana, in Deo verò pii possint facere strenuè Pf. 60. 13. 14. instar plurimū sit nobis *Lutherus* noster p. m. qui suo potissimū effecit iudicio, ne Zvingliani ullo modo in foed. recipere-

reciperentur Smalcaldicum, cum ejus confœderationis finis esset, ut Evangelii doctrina ejus præsidio defenderetur, si qua vis à Pontificiis inferretur, id quod à Zyvinglianis sperari neq; posse neq; debere ita conclusit heros ille invictus.

1. Quia non unum sentiunt neq; credunt, ideoq; in periculis facile nos essent deserturi.
2. Fœdus hoc plenum suspicionis & offendiculi esset, eo quod homines nostri potius spem suam essent reposituri in homines quam Deum.
3. Impium esset idem, quia ipsi hæresin fovent in doctrina de Sacramento coenæ, quem errorem ne videamur confirmare, fœdus ne incamus cum iis.
4. Qui negant autem vel torquere non erubescunt expressa Dei verba quidni abnegabant aut torquebunt pacta sua.

Et ne quis objiciat, quod multis etiam hodiè in ore est, licere vim injustam vi repellere, & hætenus tantùm cum his posse fœdus sanciri, & posse nos horum auxiliis, ut aliis, à Deo concessis uti medius. Respondet ipse ad prius, cum vis ista tantùm inferatur à pontificiis propter Evangelium, cujus defensionem sibi soli servat Deus, & facile præstare potest vel immediatè vel mediatè per redentes paucos, nostrum non esse propterea nos conjungere cum improbis fœdere. Quomodo etiam piissimus *Electoꝝ Saxonie Johannes* in conventu Francofurtensi Helvetioꝝ legati re: spondit, non se quidem latere, quanti sit facienda ipsorum conjunctio propter vires atq; potentiam, sed tamen eò sibi minimè respiciendum esse, ne tristes inde sequatur exitus, quod is accidisse scriptura testatur, qui muniendi sui causa hujusmodi malorum usi sunt præsidii, ut refert *Sleid. l. 6. c. 8. Chytr. in Chron. Thuan. 2. Hist.* Ad posterius facile etiam potest responderi ex iis, quæ supra in genere dixi, quomodo

Ob. Vim
vili licet re-
pellere.

R.

(Exem-
plum Ele-
ctoꝝ
& Saxo-
nie.

legitimis
mediis.

de rei actionisve bonitate aut malitia ferri possit iudicium. Quale enim fuerit principium, obiectum, finis & circumstantiæ, talis etiam illa omnino futura est. Jam vero etiam atq; etiam vide, Anne ex diffidentia talis oriatur conjunctio, etiam cum illis, quibuscum conversari tutò non possumus. sine vocatione aut causa gravissima, eum ob finem, ut malum, quod nos nobis non attraximus nostra temeritate, sed à Deo nos probante, aut paternè vastigante immissum est, vitemus: tum quando religionis puritas attenditur,

Obi.
R.

Sed dicat quispiam, Ita videmur tentare Deum, si illa media respuamus, quibus uti poteramus. Resp. Concedendo de licitis; nam illicita nunquam adhibere piè possumus, quale sine dubio est, à Deo ad homines deficere, fiduciam, quæ ei soli debetur, collocare in creaturam, unde toties in scriptura reprehensum id legimus, & quidem in lege morali. Quicquid verò contra illam, peccatum est & illicitum licet quandoq; juvat, aut ex periculo liberet, ut magicæ veneficarum incantationes, amuleta &c.

Quomodo
vis potest
averti?
R. pietate

Si quæ.s porrò, Quomodo igitur in illa necessitate ac periculo vis ingruens averti queat? Resp. Theologicè & breviter, fieri hoc optimè posse poenitentia & conversione ad Deum seria, precibus ardentissimis, jejuniò, alijsq; veræ fidei exercitijs, quod consilium in vastatione agrorum supra suppeditavit Joel, ut ita malum tollat, aut pro sua sapientia mitiget, qui inflixit, is nos sanet, qui vulneravit, is educat, qui in hanc calamitatem induxit, atq; ita Deum nobis reddamus propitium, hostibus verò inimicum. Præterea etiam sociorum piorum opera & auxilia sunt advocanda de conditionibus pacis cogitetur &c. quæ si omnia nihil quicquam proficiunt, exemplo Joabi, 2. Sam, 10. 12. rem &

piorum
opera,

even-

eventum Deo commendantes, vim injustam vi repellant oppressi, remgerant fortiter & prudenter, ubi etiam multastatagemata non improbantur, qualia vide Gen. 14. 15. Jos. 8. 4. &c. Jud. 20. 29. &c. 2. Reg. 7. 6. & 7. 2. Chron. 26. 15. &c. 32. 3 & 4. quemadmodum in piis Patriarcharum, Judicium, regum populi Dei exemplis videre est, qui licet sæpius peculiare habuerint promissiones, tamen ad nos & illæ eatenus pertinent, quatenus sunt exempla istius generalis promissionis ad pios omnium temporum & locorum spectantis, de conservatione & defensione Ecclesiæ à Deo olim factæ, & deinceps sæpè repetitæ: ubi tenenda illa Apostoli maxima. Rom. 15. 4. Quæcunq; scripta sunt, ad nostram scripta sunt, doctrinam. Unde ne V. Testamenti historias excipias. idem præ occupavit. 1. Cor. 10. 6. & 11. quod hæc illis quidē evenerint, sint autem typi nostri, & in nostrâ admonitionem literis consignata. Quid? quod Deus erga suos semper idem, qui non mutatur, nec mutat Mal. 3. 6. Et, si hic pro nobis, quis contra nos? Rom. 8. 31. Cui non & difficile etiam per paucos servare, ut non statim propterea sit opus expectare velle planè extraordinaria miracula. Sic Abraham paucis suis vernis & sociis aliquot vincit reges Gen. 14. Gideon trecentis viris à Deo selectis in fugam conjecit ingentem Midianitarum exercitum Judic. 7. Nec desunt similia exempla, quæ patrum nostrorum contigerunt memoria, ubi pauci multos, Deo favente, prostraverunt. Hæc igitur media in tali casu licita esse, & salvâ adhiberi posse conscientiam putamus; implorare verò hominum, vel prorsus à vera religione alienorum, vel saltem in quibusdam fidei articulis fundamentalibus è nobis dissidentium auxilia haud licet se existimo, nisi, ut sæpè antea dictum est,

D 3

Historia
in bibliis
propter
nos scrip-
ta.

Deus per
paucos
potest
servare.

Quando
talibus auxi-
liis pos-
sint im-
plorari:

est)

est) nostra id requirat vocatio, quomodo Lutherani iuxta ac Calviniani Imperio Romano subiecti à suis hostibus injustè pressi Imperatoris Romani, Pontificiæ religioni additi, fidem & auxilium implorare rectè possunt, siquidem is in histerris est Dei vicarius, & quas ipse præstat suppetias, mediatè per eum Deus ipse tulisse piè creditur, qui vult, ut omnia fiant ordine ac decenter, & quem ipse dedit magistratum, ei honorem, huic debitum, exhibeamus, & ab eo vicissim officia ac defensionem magistratui competentem, exspectemus, exemplo Pauli, cui, quod ad crudelitatem, Imperator Romanus est Leo, 2. Tim. 4. 17. & tamen in vitæ periculo & causa politica ad eum tanquam magistratum ordinarium, rectè appellat, Act 25. 10. & 11.

N.B.

Vocatio
attendenda.

Etiã hoc addo: Ubi nos cum diversæ religionis hominibus in eadem provincia aut civitate conjunxit divina vocatio, quæ est magistratus summi permissio, ibi salvâ conscientia perdurare possumus, modo liceat nostram religionem nobis ritè & tutè colere. Tum enim pios solatur illa Dei promissio, qua pollicetur, se unicuiq; in vocatione, & viis suis affore Psal. 91. 11. id quod in Abrahamo, Isacco, Jacobo in Ægyptum jussu ejus descendantibus, in Daniele, ejusq; focus captivis in Babylonia detentis videre est, & huc traho illud, quod tantopere Jcti & Politici quidam urgent, posse diversas tolerari religiones, concedo, sed à nobis, qui sumus subditi, quando magistratus superior concessit. Num vero de novo in libera Republ. admitti debeat religio minus Orthodoxa, qui ex scriptura probaret, hætenus vidi neminem

Religiones
diverse
tolerantur.

Abraham
Isaac non

Deniq; (ut omittam alias plures objectiunculas, quæ ex jam dictis facilè dissolvi possunt) immane quantum discre-

iniere
foedera
cum im-
piis

nisi civilia

Calvinia-
norum à
religione
nostra
dissensus

discrepent à præfenti quaestione exempla Abrahamæ Gen. 14
& 21. & Isaaci Gen. 26. ferientium foedera. Primum enim
non desunt (inter quos etiam Lutherus noster) qui negant,
eos confœderatos fuisse impios, profanos, aut à religione
Patriarcharum alienos, id quod ipsi aliquot ex textu petitis
argumentis conantur probare. Ego hoc satis discretè ex lo-
cis allegatis evinci posse ajo, non fuisse hæc foedera Ecclē-
siastica & mixta, sed tantum politica, de rebus civilibus: &
hoc non tam defendendo, quàm de non offendendo, u-
trumq; vero tùm contractum à patriarchis, quando non
admodum ipsi horum ope indigebant, imò, quando hoc
petebat ab ipsis Abimelech. Quæ itaq; est hæc consequen-
tia? Patriarchæ potuerunt cum vicinis suis piis (ut statuit
Luther. in Comm. in Genes.) de rebus civilibus, ac de non
offendendo, invitati &c. contrahere foedera. E. & nos pos-
sumus, cum hominibus vel planè impiis, vel in Deum, è
jusq; verbum blasphemis, vel saltem præfractè defenden-
tibus errores fundamentales, foedus inire de defendendo,
etiam libero illis suæ religionis concessio exercitio, invi-
tantes eos, & omnibus modis allicientes. Quis enim ex
præcedentibus non videt, confundi diversissima foederum
genera? diversa hæc esse principia, objecta, fines, circum-
stantias, & proinde eandem haud esse posse actionem.

Quod verò ad Calvinianos spectat (id enim unum in
hac Quæstione restare arbitror) Num illi à nobis in præci-
pui quibusdam Fidei articulis, usq; fundamentalibus dissi-
deant, nempe vel maxime in loco de persona Christi, de
Prædestinatione, de Baptismo, & Coena Domini &c. nomi-
nem ad eò in Theologia hospitem esse crediderim, qui id
vel ignoret vel saltem de eo dubitet, cum & in libris qui-
busvis

busvis Catecheticis ac Symbolicis Compendiis item Theologiae in antithesi, ea factis explicata sint, & alàs ex multis, jam annos octoginta, ab utraq; partè scriptis polemicis editis constat: qua de causa in re plana prolixiori commentatione supersedeo. Inter alia autem quæ magno numero citate poteram, videatur hac de re scriptum moderatum & eruditum *D. Laurentii Lalii*, cui titulum fecit, *Criterion Fidei, das ist/ Prob des Glaubens / zwischen den Evangelischen Augsburgischen Confession/und den Reformierten.*

Fœdera
politica
licita

Ratio 1.

2.

3.

4.

Et ad *fœdera merè Politica* accedo, quæ licita esse affirmo etiam cum profanis & *intercedentibus*, ob seqq rationes. I. Quia, justa & bona sunt, ex princ. pio. objecto, fine ac circumstantiis spectata: II. Quia non tantum à Deo sunt concessa, sed etiam mandata. Pl 34. v. 13. Rom. 12. 18. Hebr. 12. v. 4. quomodo etiam omnes pii jubentur intercedere apud Deum pro regibus, & quibusvis in eminentia constitutis, ut tranquillam & quietam vitam degant cum omni pietate & veneratione. Tim. 2. 1. & 2. & Jeremias captivos in Babylonia, per epistolam ita hortatur c. 29. 7. quærite prosperitatem istius civitatis quo deportavi vos, ait Jehova & orate pro ea Jehovam: nam in prosperitate ejus, futura est vobis prosperitas. III. Quia exempla extant probata piorum, Jacobi cum Labane Genes. 31. v. 44. Davidis 2. Sam. 5. v. 11. Salomonis 1. Reg. 5. v. 12. cum Hiram rege Tyri contrahentis fœdus politicum. IV. Quia Deus graviter punivit eorum violatores: Saulem, ejusq; posteros 2. Sam. 21. v. 1. & 2. & c. Confer. Josuæ 6. & 1. Sam. 28. v. 3. & 9. Ladislaum Ungariæ regem, rumpentem fœdus politicum cum Amurathenitum ex instinctu Romani Pontificis, *lib. 5. Cron. Cario. no.* Et notatu dignum est, quod *Suetiorum annales*

refer-

referunt. Amurathem jam ferè in fugam conjectum cum suis, postquam aspexisset prælatam à Christianis Christi crucifixi imaginem, altâ voce exclamasse: Crucifixe, si Deus es, effunde iram tuam in populum tuum, qui juramentum sub nomine tuo factum sceleratè violant, id quod etiam Ladislai innuit epitaphium:

Romulida Cannas, ego Varnam clade notavi:

Discite mortales non temerare fidem.

Me nisi Pontifices jusserent rumpere foedus.

Non ferret Scythicum Pannonis ora jugum.

Concludimus igitur, foedera merè politica esse licita, etiam cum simpliciter impiis & non blasphemis (hi enim prorsus vitandi sunt, & nihil cum illis habendum consortii) contracta, modò sint de re licitâ & modo legitimo inita, ne quid damni inde patiatur religio pura. Unde tamen nequaquam sequi putamus, etiam mixta foedera esse licita ob easdem rationes adductas: quod vel inde patet, quòd, quoties populus Judaicus intra terminos merè politicos se non continebat, quoad foedera cum profanis aut diversæ religionis hominibus inita statim per prophetas graviter reprehensus legatur, In quo casu etiam hodiè foedera politica esse illicita ac infelicia statuit *Dn. Hutterus*, Quin potiùs propter rationes supra de foedere Ecclesiastico seu religioso prolata, mixtum quoq; fore illicitum firmiter concludi posse videtur, siquidem quod in lege morali prohibitum, ac per se illicitum est, nullo respectu licitum fieri posse constat, quamvis contrà, quod per se licitum est & bonum, per accidens illicitum & malum reddi possit.

Atq; ita hanc de foederibus propositam Questionem

E

pro-

non mix-
ta.

Alii hæc
dijudicent

TRACTATUS DE FOEDERIBUS

pro instituti nostri ratione breviter agitatam concludimus: in quâ, si quis meliora & certiora ex verbo Dei proferre habuerit, in illius libenter sumus concessuri sententiam: sin minus, humana divinæ apud nos nunquam prævalebit authoritas. Inspice & confer cum his, quæ de foederibus habet *D. Johan. Gerhard. Tom. 6. L. C. etiam pag 603. sub finem.*

Witten.

Interim, quamvis montes recedant, & colles dimoveantur, benignitas tamen Dei nostri a nobis non recedat, & foedus pacis ejus non dimoveatur *Es. 54. 10. disponat opus nostrum in veritate, qui foedus perpetuum pepigit nobiscum, cap. 61, v. 8. nempe foedus hoc Novum, ut indat legem suam menti nostræ, & cordi nostro in scribat eam, & sit nobis Deus, nosq; simus ipsi populus, Jerem. 31. v. 32. 33. Ezech. 37. 26. 27. ut ita pax illa Dei, quæ exsuperat omnem mentem, præsidio custodiat corda nostra & mentes nostras in Christo Jesu, Phil. 4. v. 8. Cui gloria & robur in secula seculorum Amen.*

1. Pet. 5. v. 11.

II. IN:

I. INDEX.

Autorum, qui allegantur.

A Schylus	pag. 24	Lyserus	25
Aquila	6	Lutherus	37. 26. 27.
Basilius M.	41	Martyr	6
Baxtorfius	14. 15. 22. 35	Mei, nerus	42. 18
Calvinus	24	Mercerus	13. 15
Carion	32	Noribergenses	25
Chytræus	27	Oecolampadius	24
Cicero	6	Paræus	9
Drusius	6	Polanus	15
Gerhardus	34	Ribera	24.
Hutterus	25. 33	Sextus Pomp. Festus	6
Hieronymus	3. 6	Symmachus	6
Isocrates	24	Sleidanus	27
Junius	10	Thuanus	27
Lelius	32	Virgilius	5. 6
Livius	6	Zepperus	9
Lucretius	5	Zwinglius	39

II. INDEX

Vocum Hebræarum hic declaratarum.

אָרום	6	וּ	varia significat	13
אִישׁ	20	טוֹשִׁיעִים		36
פְּרִיַת	5	סִפְרָה		36
דָּפַר	35	פָּרַק		22. 23
דָּמָה	16	קָטַל		20
הָרַג	20	קוֹן	i. e. domus	36
הָזוֹן	12	רָאָה		21
הָמַס	20	שָׁמוּעָה		14
הָתוֹ	20	יָשַׁעַר		15
כּ i. e. verè	21	תַּחֲתִיךָ		18
		H 2		Et

II. INDEX.

Et Græcarum.

Ἀσὴ i. fama	18	Ὁραμα, ἕγερσις	12
Διαθήκη	5	Ὡς i. e. verè	21
Καλία	15		

III. INDEX.

Verborum & Rerum memorabilium.

Abdias unde dicatur	12	Circumstantiæ actionis	12
Abraham non inuit fœdus cum impiis nisi civile	31	Confœderati securi	7
Actiones bonæ & malæ quænam?	12	Confœderatorum perfidia	18
Afflictus non est affligendus	32	Conjunctio cum malo prohibetur	23
amatzya malè fœdus inis	23	Consentiens malo	31
Amicorum perfidia	28. 29	Credens est ut columba	29
Ampullari	22	Credentes heredes Dei	39
Analysis prophetiæ	9. 10. 11	Crucifixio Christi à Deo & Judæis	13
Antiquæ conjunctiones	19	Crux ad Deum ire compellis	40
Apostoli judicant mundum	42	Deditionis fœdus	9
Auditio, i. e. fama	14	Defensivæ fœdera	9
Bella à Deo immittuntur	26	Dei est consilium	29
Bibamus in salutem nostram	32	Deus vult omnium salutem	25
Bibere, i. e. mala pati	23	est suis murus igneus	27
Bona piorum data & sperata	34	per paucos potest servare	29
Banitas actionis à Deo	11	Dextra humanitatis & fraternita- tis	18
Calvinianorum cur crebra fiat hinc mentio?	3	Dies alicujus Jehovæ	23
in religione dissensus	33	Diverse religionis homines qui?	17
Charitas profanis debita	18	Ecce	14
Christus est protector piorum	19	Ecclesiæ N. T. conditio	35
salvator unicus	37. 41.	cives sancti	39
quosdam suos titulos dat suis ministris	41		

extra

III. INDEX.

<i>extra Ecclesiam nulla salus</i>	8	<i>Josaphat malè fœdus inis</i>	22
<i>Ecclesiastica fœdera quæ?</i>	8	<i>Ira Dei ignis</i>	39
<i>non sunt licita</i>	19. & seqq.	<i>Judeorum somnium</i>	37
<i>Ellipsis</i>	23	<i>Jus commercii</i>	18
<i>Enallage temporum</i>	17	<i>Κενηρα bonæ vel malæ actio-</i>	
<i>Exempla improbata</i>	26	<i>nis</i>	10
<i>Familiaritas malorum prohibe-</i>		<i>Ladislaus frangit fœdus magno suo</i>	
<i>tur</i>	25	<i>& subditorum cum damno</i>	32. 33.
<i>Fiducia vana in res mundanas col-</i>		<i>Lex quænam moralis</i>	24
<i>locata</i>	9. 10.	<i>Lutheri judicium de Calvinianis</i>	27
<i>Finis</i>	12	<i>Magistratus à Deo datur & tolli-</i>	
<i>Fœderis ὀνομασία</i>	5	<i>cur</i>	29. 30.
<i>ἔννοια</i>	6	<i>ejus jus in nos</i>	17. 19.
<i>ἑρμηνεία</i>	7	<i>Malitia à Diabolo & naturâ cor-</i>	
<i>definitio & divisio</i>	7. 8	<i>ruptâ</i>	11
<i>Fœdus illicitum</i>	14	<i>ex proximo principio est esti-</i>	
<i>licitum</i>	15	<i>manda</i>	11
<i>Genibus etiam Deus suam volun-</i>		<i>Malum notat pœnam</i>	22
<i>tatem revelavit</i>	13	<i>Media legitima licita</i>	20
<i>Gentium vocatio</i>	40	<i>Militaris sors</i>	21
<i>Glorietur nemo in se</i>	31	<i>Mixta fœdera quæ?</i>	8
<i>Hebræa verba regunt nomen conja-</i>		<i>non sunt licita</i>	19. seqq.
<i>garum</i>	14	<i>Nidus i. e. domus</i>	16
<i>Historiæ V. T. ad nos spectant</i>	19	<i>Novorum quorundam prophetarum</i>	
<i>Hospes à Deo animati</i>	17	<i>somnium</i>	38
<i>Hyperbolica concessio</i>	16	<i>Obadia unde dictus</i>	5
<i>ad Idololatriam omnes propensi</i>	21	<i>quis fuerit</i>	ib. & 6
<i>Impii semper timent</i>	30	<i>quando vixerit, & quos docue-</i>	
<i>Impiorum fœdera</i>	16	<i>rit</i>	6
<i>Injuria ab amicis illata</i>	17	<i>Objecta varia</i>	II. 12.
<i>piis illata vindicatur</i>	39	<i>Occasio scribendi de fœderibus</i>	2. 5
<i>In stipulam</i>	35	<i>Occulta revelantur</i>	28
<i>Interrogatio Rhetorica</i>	16	<i>Offensiva fœdera</i>	9
<i>Tod paragoricum</i>	15	<i>Omnibus sunt scripta, quæ Judais</i>	
		<i>sunt dicta</i>	21
		B 3	Onus

III. INDEX

Onus cur non vocetur hæc visio	12. 13	Salvatores salvati	36
Opes malæ partæ	28	Sapientia est à Deo.	30
Os magnificaro	22	Sapientiam Deus perdit.	19
Pacificatoria fœdera	18	Sarcasmus	16
Paries prophetiæ	8	Scriptura attendenda	24. 25.
Parva habent aliquando majorem		Securitas carnalis	27
gratiam	3	Servi Jehovæ quinquam?	12
Parvus	14	Silere, i. e. excindi	16
Patrocini fœdus	16	Status controversiæ de Fœderibus	
Pernitiosa fœdera	25	ponitur	16
Per quæ quis peccat, punitur	29	exponitur	16. 17. 18.
Pii affliguntur, & cur?	33	Stare i. e. pugnare	21
Poculum Domini	24	Stratagemata	19
Pœna talionis	23. 26. 32.	Summa Obadiæ	6. 8. 9.
Politica fœdera quæ?	8	Superbia punita à Deo.	26
licita	32	Superbus seipsum decipit	26
Portæ, i. e. arces	21	Συμπόδειο	31
Principium triplex	16. 11	Tentatio est à Deo & Diabolo	12, 13
Profani qui?	17	Terra sancta typus cæli	41
Prohibentur fœdera Ecclesiastica		Titulus prophetiæ	11
& mixta	20	Themam	20
Prolegomena	5	Verbum Dei ut ignis	40
Promissionum complementum	36	Verba quæ videntur	12
Prophetarum quidam mos	34	Violentia pœnæ	20
Prophetæ Judæorum & gentium	5	Vicissitudo gaudii & tristitiæ	32
Proximus juvandus est	30	Viri panis	18
Pudor operit	20	Visio	12
Regum Christi gratia & gloriæ	42	Vis hostium quomodo avertenda?	25
Religiones diversæ tolerantur	30	Vocatio attendenda	30
Ritus in fœderibus usitatus	6	Ulus hujus prophetiæ	7. 8

N O T A.

LECTOR amice, hoc volo ne sis nescius. Numeri, quibus in his indicibus addita sunt puncta, notant, paginas in ipso Commentario: quibus verò adjecta vides commata, ad tractatum de Foederibus spectant. Benè vale, & cum Obadja *Dei servum* te præsta fidelem.

i. Reg. 8, 23.

הָיוּ שְׁמֵר הַכְּרִית וְהַחֲסֵד לְעִבְרִית הַחֲלָכִים לְפָנֶיךָ
בְּכָל־לֵבָם:

F I N I S.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

III. INDEX.

<i>extra Ecclesiam nulla salus</i>	8	<i>Josaphat ma</i>	22
<i>Ecclesiastica fœdera que?</i>	8	<i>Ira Dei ignis</i>	39
<i>non sunt licita</i>	19. & seqq.	<i>Judeorum so</i>	37
<i>Ellipsis</i>	23	<i>Jus commerc</i>	18
<i>Enallage temporum</i>	17	<i>Κατήχησις</i>	
<i>Exempla improbat</i>	26	<i>nis</i>	10
<i>Familiaritas malorum prohibe-</i>		<i>Ladislaus fra</i>	
<i>tur</i>	25	<i>& subdito</i>	
<i>Fiducia vana in res mundanas col-</i>		<i>Lex quenam</i>	
<i>locata</i>	9. 10.	<i>Lutheri judic</i>	
<i>Finis</i>	12	<i>Magistratus a</i>	
<i>Fœderis ὀικονομία</i>	5	<i>tur</i>	
<i>ἐπιτομία</i>	6	<i>ejus jus in</i>	
<i>ἑνωσις</i>	7	<i>Malitia à Dia</i>	
<i>definitio & divisio</i>	7. 8	<i>ruptâ</i>	
<i>Fœdus illicitum</i>	14	<i>ex proxim</i>	
<i>licitum</i>	15	<i>manda</i>	
<i>Gentibus etiam Deus suam volun-</i>		<i>Malum notat</i>	
<i>tatem revelavit</i>	13	<i>Media legitin</i>	
<i>Gentium vocatio</i>	40	<i>Militaris for</i>	
<i>Glorietur nemo in se</i>	31	<i>Mixta fœ</i>	
<i>Hebræa verba regunt nomen conju-</i>		<i>non sunt</i>	
<i>gatum</i>	14	<i>Nidus i. e. do</i>	
<i>Historiæ V. T. ad nos spectant</i>	29	<i>Noxorum qu</i>	
<i>Hospes à Deo animati</i>	17	<i>somnium</i>	
<i>Hyperbolica concessio</i>	16	<i>Obadia und</i>	
<i>ad Idololatriam omnes propensi</i>	21	<i>quis fueri</i>	
<i>Impii semper timent</i>	30	<i>quando vi</i>	
<i>Impiorum fœdera</i>	16	<i>rit</i>	
<i>Injuria ab amicis illata</i>	17	<i>Objecta varia</i>	
<i>piis illata vindicatur</i>	39	<i>Occasio scrib</i>	
<i>In stipulam</i>	35	<i>Occulta reve</i>	
<i>Interrogatio Rhetorica</i>	16	<i>Offensiva fa</i>	
<i>Fod paragogicum</i>	15	<i>Omnibus sun</i>	
		<i>sunt dicta</i>	

the scale towards document

mm
inch

C1 B1 A1 C2 B2 A2 C3 B3 A3 C4 B4 A4 C5 B5 A5 C6 B6 A6 C7 B7 A7 C8 B8 A8 C9 B9

10 09 03 02 01 C7 B7 A7 C8 B8 A8 C9 B9

4.5 5.0 5.6 6.3

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No.
 Patch Reference numbers on UTT

lio- 10
gno suo 32. 33.
24
nis 27
toll- 29. 30.
17. 19.
cor- 11
asti- 11
22
20
21
3
19. seqq. 16
tarum 38
ib. & 6
pene- 6
II. 12,
is 2. 5
28
9
udais 21
Onus